

концепція є більш придатною для уникнення юрисдикційних конфліктів, з точки зору міжнародного права. Водночас ця модель є досить широкою для того, аби поширити дію національного конкурентного права на більшість випадків, які насправді можуть мати шкідливий вплив на конкуренцію в межах внутрішнього ринку України.

1. *The Case of the SS «Lotus»* (France v. Turkey), Judgment No. 9 of 7 September 1927, (1928) P.C.I.J. Reports Series A. No. 10.
2. *United States v. Aluminum Co. of America* (Alcoa), 148 F.2d 416 (2d Cir. 1945).
3. *Van der Esch B. Some Aspects of 'Extra-Territorial' Infringement of EEC Competition Rules* // Antitrust and trade policy in the United States and the European Community: 1985 (12th Annual Proceedings of the Fordham Corporate Law Institute (B. Hawk ed.). — New York: Matthew Bender Publishing, 1986.
4. *Gerber D. Beyond Balancing: International Law Restraints on the Reach of National Laws* // Yale Journal of International Law. — 1984-85. — Vol. 10.
5. *Case 22/71 Béguelin v GL Import Export* // European Court Review. — 1971.
6. *Case 48/69 Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission of the European Communities* (Dyestuffs) // European Court Review. — 1972.
7. *Case 6/72 Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities* // European Court Review. — 1973.
8. *A. Ahlstrom Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities* // European Court Review. — 1988.
9. *Whatstein L. Extraterritorial Application of EC Competition Law — Comments and Reflections* // Israeli Law Review. — 1992. — Vol. 26.
10. *T-102/96 Gencor Ltd v Commission of the European Communities* // European Court Review. — 1997.
11. *Joined cases 6 and 7/73 Istituto Chemioterapico Italiano SpA & Commercial Solvents Corp. v. E.C. Commission* // European Court Review. — 1974.

Петрик Вадим Олександрович,
аспірант економіко-правового факультету
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Петрик Світлана Петрівна,
кандидат біологічних наук,
Інститут екологічної освіти Нідерландів

Розвиток законодавства ЄС щодо розміщення продуктів харчування, що містять ГМО, походження яких невідоме

У країнах ЄС є закони щодо розміщення на ринку продуктів харчування, які містять генетично модифіковані організми (ГМО). Ці продукти і добавки повинні маркуватися як ГМ, щоб їх вибір споживачами був свідомим. Але існує проблема змішування ГМО, походження яких невідоме. Про те, як регулює такі питання законодавство ЄС, і йдеться в статті.

Ключові слова: свобода вибору споживачів, генетично модифіковані організми, non-ГМО, сертифікація продукції.

У дебатах про генні технології всі сходяться на тому, що необхідно дотримуватися принципу свободи вибору для споживачів. Для того, щоб реалізувати виробництво продуктів з і без ГМО, слід на різних стадіях виробництва вжити необхідних заходів. Які саме заходи необхідно вжити, залежить щоразу від різних факторів. Важливо, щоб при цьому головними були бажання і сподівання споживачів.

Свобода вибору для споживачів є однією із центральних тем у суспільному обговоренні генних технологій в харчовій промисловості. Цю гарантію всі сторони вважають передумовою введення ГМО до продуктів харчування. На державному рівні це проявляється здебільшого в прийнятті правил щодо маркування.

Поряд зі свободою вибору для споживача важлива також свобода вибору для виробника. Якщо не будуть запропоновані продукти з або без ГМО домішок, то врешті не буде і вибору для споживачів.

Загалом немає нічого неможливого в тому, що продукти, які не містять ГМО, з часом будуть витіснені внаслідок безконтрольного розповсюдження ГМ продуктів та змішування ГМ і не ГМ компонентів при виробництві, зберіганні та перевезеннях. Питання про вжиття відповідних заходів неодноразово порушувалося споживчими та природоохоронними організаціями.

Аналіз останніх досліджень показав, що в Євросоюзі ще існує мораторій на розповсюдження ГМ продуктів. Для цього необхідно одержати дозвіл на основі Директиви ЄС 2001/18 [1], яка вимагає всебічного дослідження такого продукту на предмет безпечності його для навколишнього середовища і здоров'я людини. В очікуванні домовленості про безпеку, етикетування і прозорість деякі члени ЄС вже декілька років відмовляються видавати такі дозволи. Тому що ці держави в ЄС становлять блокуючу меншість, з 1998 р. немає нових дозволених ГМО. Мораторій не означає, що ЄС не може імпортувати ГМ продукти. Стійка до гербіцидів соя від компанії Монсанто вже була допущена до 1998 р. Три ГМ сорти кукурудзи [2] дозволено вирощувати в ЄС. Для четвертого ГМ сорту кукурудзи і трансгенного насіння ріпаку [3] видано дозвіл на імпорт і використання в харчових продуктах і тваринних кормах [4].

Нині серед країн ЄС лише в Іспанії вирощується трансгенна кукурудза в комерційних цілях. Врожай використовується в якості корму для тварин на місцевих фермах.

ГМ інгредієнти, які не містять життєздатних ГМО, не підпадають під названі правила, і тому мораторій тут не діє, якщо йдеться про використання добавок у продуктах харчування. Не дозволено імпортування таких добавок без відповідного дослідження на безпечність. Але у дослідженнях щодо навколишнього середовища немає необхідності. Це стосується, наприклад, семи трансгенних варіантів насіння капусти, з яких виробляють рафіноване масло.

ГМ речовини для годівлі тварин можуть також без попереднього дослідження ЄС поступати на ринок. Лише Голландія досі використовує добровільні дослідження на предмет безпеки для годівлі тварин ГМО.

У світі постійно зростає попит на ГМ складові для харчової індустрії. У 2001 р. ГМ соя становила 63 % усіх посівів сої в світі, а ГМ кукурудза — 19 %. ГМ культури вирощуються насамперед у США, Аргентині (соя, кукурудза) і в Канаді (насіння капусти). Врожай і похідні продукти харчування цих культур експортуються у всі країни світу, де вони використовуються в якості складових у виробництві продуктів харчування та кормів для тварин.

Чи слід відмінити мораторій? В світлі назріваючого торгового конфлікту із США і застережень щодо гальмування розвитку Європейська комісія схиляється до відміни нових норм допуску по критеріях безпечності для навколишнього середовища.

Прийняттям законів про ГМ продукти і корми для тварин, прозорість маркування європейські міністри сільського господарства і охорони природи зробили серйозний крок вперед у 2002 р. Крім того, вони повинні були прийняти правила моніторингу щодо впливу цих продуктів на здоров'я у тривалій перспективі. У будь-якому разі доведеться рахуватися з тим, що мораторій буде відмінено і що в ЄС дедалі в більших обсягах вироблятимуться ГМ продукти.

Відповідно до прийнятих в ЄС пропозицій всі ГМ продукти або ГМ складові в продуктах харчування повинні бути вказані на етикетці. У зв'язку з тим, що буде практично неможливо уникнути певного непередбаченого перемішування ГМ складових зі складовими без ГМО, буде певною мірою допущена така можливість. Європейське міністерство сільського господарства встановило максимально допустиме підмішування на рівні 0,9 %. Перевищення цієї норми означатиме, що продукт або інгредієнт має позначатися як ГМО.

Практично на всіх стадіях виробництва продуктів харчування може виникнути перемішування. При виробництві посівного насіння або при вирощуванні може відбутися перемішування і, як наслідок, опилення з ГМ пилком або при зберіганні ГМ насіння. Під час збору врожаю, його зберігання, перевезення і обробки може відбутися перемішування ГМ залишків у сховищах, вантажному транспорті, вагонах, корабельних трюмах або в інших механізмах. У багатьох випадках таке перемішування практично неминуче.

В перспективі не вдасться позбутися проблеми перемішування. У багатьох випадках проблема перемішування може бути вирішена через вибір складових із країн Євросоюзу. Таким чином, європейська харчова індустрія зможе довести використання інгредієнтів без ГМО, позаяк буде використовуватися кукурудза, вирощена в ЄС. У випадку із соєю навряд чи можна говорити про вирощування в ЄС, хоча харчові підприємства змо-

жуть вибирати для використання інші рослинні масла або білки. Не зовсім зрозуміло, як це буде відбуватися. Різні підприємства стверджують, що не використовують ГМ складові, але незрозуміло, на чому базуються такі твердження.

В результаті аналізу чинних вимог до маркування доведено, що маркування обмежені ГМ складовими, походження яких відомо. Вимоги щодо маркування ГМ складових, походження яких невідоме, ще не прописані.

Доти, доки нові правила ще не вступили в силу, кожний виробник може користуватися своїми нормами для частини інгредієнтів. Тому відсутня така необхідна ясність для споживача. Якщо буде дозволено вирощування ГМ продукції в ЄС, виникне нова ситуація, сучасна стратегія не працюватиме.

Можливості, необхідні для розділення ГМО і нон-ГМО, залежать від типу ГМО, довжини ланцюга виробництва і можливості запобігти змішуванню ГМО і нон-ГМО. Це досліджено «DLV Груп» і «SGS Агро-контроль». Вони вивчили три виробничих ланцюги: сої, цукру і томатів.

Європейська комісія прийняла пропозицію щодо встановлення максимально допустимого домішування для посівного матеріалу. Максимально допустима норма залежить від типу культури: для сої — 0,7 %; кукурудзи, цикорію, томатів і картоплі — 0,5 %; для насіння ріпаку і бавовни (хрестоцвітні, пилок яких розповсюджується на великі відстані) — 0,3 %. Організації з охорони природи і організації споживачів вимагають для посівних і для «горшкових» культур додержуватися низьких меж домішування (0,1 %).

На початку 2009 р. з'явився стратегічний документ Європейської Комісії про біологічні дослідження і біологічні технології. Один з пунктів цього документа стосується необхідності й можливих варіантів вжиття сільськогосподарських заходів, спрямованих на стійку консистенцію продуктів звичайного і біологічного сільського господарства з ГМ культурами.

Для контролю в стадіях виробництва можуть бути використані такі методи:

- свідоцтво про чистоту від ГМО, в якому постачальник заявляє про те, що складові або кінцевий продукт не є ГМО;
- свідоцтво про оригінал, наприклад: дана партія сої поставлена з Бразилії, де заборонено вирощування ГМО;
- спеціальне свідоцтво, яке стосується певної партії продукту, вільного від ГМО і яке базується на аналізі ДНК;
- Non-GMO supply chain сертифікат. Цей сертифікат є свідченням реєстрації партії інгредієнтів, напівфабрикатів, вільних від ГМО. Ця система використовується на різних стадіях виробництва харчового продукту. Вона може включатися в будь-який момент до стадії виробництва, якщо ГМО-ідентичність може бути визначена.

— повністю задокументована Identity Preservation (IP) system. Ця система включає всі заходи і процеси вирощування, транспортування, обробки. В такий спосіб споживач буде поінформований про джерела походження й ідентифікацію складових (інгредієнтів). Реєстрації і процедури встановлюються раніше для всіх ланок у ланцюгу і контролюються незалежно. Отже, ідентичність чистоти від ГМО кожної складової, напівфабрикату чи кінцевого продукту гарантується тим, що всі інгредієнти одержані через систему IP.

Яка би система реєстрації або контролю не використовувалася, її надійність є базовою для довіри споживачів. Очікується, що більшість споживачів розумітиме неминучість домішування і баланс між вимогами, які висуває виробництво, можливістю контролювати їх виконання й ціною, яку все це спричинить. Але не відомо точно, як споживачі про це судитимуть, позаяк у цій сфері ще не було проведено досліджень. Врешті свобода вибору мусить відповісти сама за себе. Тому відповідь на ці питання бажана перед тим, як будуть розроблятися додаткові заходи, спрямовані на розділення ГМО і нон-ГМО-складових харчових продуктів.

1. *Directive 2001/18/EC* of the European Parliament and of the Council of 12 March 2001 on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220/EEC // Official Journal of the European Communities. — № L 106. — 17.4.2001. — P. 1–39.
2. *Directive 2005/772/EC*: Commission Decision of 3 November 2005 concerning the placing on the market, in accordance with Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council, of a maize product (*Zea mays* L., line 1507) genetically modified for resistance to certain lepidopteran pests and for tolerance to the herbicide glufosinate-ammonium (notified under document number C(2005) 4192) // Official Journal of the European Communities. — № L 291. — 05.11.2005. — P. 0042 — 0044.
3. *Directive 2005/635/EC*: Commission Decision of 31 August 2005 concerning the placing on the market, in accordance with Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council, of an oilseed rape product (*Brassica napus* L., GT73 line) genetically modified for tolerance to the herbicide glyphosate (notified under document number C(2005) 3110) // Official Journal of the European Communities. — № L 228. — 3.9.2005. — P. 11–13.
4. *Directive 2004/643/EC*: Commission Decision of 19 July 2004 concerning the placing on the market, in accordance with Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council, of a maize product (*Zea mays* L. line NK603) genetically modified for glyphosate tolerance (notified under document number C(2004) 2761)(Text with EEA relevance) // Official Journal of the European Communities. — № L 295. — 18.09.2004. — P. 0035 — 0037.